

УДК 336.662

Андрій О. Золковер, Талят Е. Белялов*Київський національний університет технологій та дизайну***СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ**

У статті розглянуто сучасний стан основних засобів на підприємствах, установах та організаціях України, а також такий фінансовий інструмент, як лізинг, та його розвиток на ринку фінансових послуг України. Проаналізовано проблеми, що стримують розвиток та ефективне використання лізингу в Україні.

Ключові слова: лізинг, фінансовий лізинг, лізингові компанії, ринок лізингу, лізинговий портфель.

Андрей А. Золковер, Талят Э. Белялов*Киевский национальный университет технологий и дизайна***СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ ЛИЗИНГА В УКРАИНЕ**

В статье рассмотрено современное состояние основных фондов на предприятиях, учреждениях, организациях, а также такой финансовый инструмент, как лизинг, и его развитие на рынке финансовых услуг Украины. Проанализированы проблемы, сдерживающие развитие и эффективное использование лизинга в Украине.

Ключевые слова: лизинг, финансовый лизинг, лизинговые компании, рынок лизинга, лизинговый портфель.

Andrii A. Zolkover, Taliat E. Bielialov*Kiev National University of Technologies and Design***THE CURRENT STATE OF DEVELOPMENT OF THE LEASING IN UKRAINE**

The article the current status of fixed assets in enterprises, institutions, organizations, and such financial instrument as leasing and the development of this tool in the financial market in Ukraine. In the article the problems that hinder the development and the effective use of leasing are considered in Ukraine.

Keywords: leasing, financial leasing, leasing company, the leasing market, leasing portfolio.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

З моменту проголошення в нашій державі ринкових відносин актуальним стає питання раціонального та ефективного використання наявних ресурсів і капіталів в грошовій формі. Особливо гостро це відчувається в умовах економічної нестабільності в державі, світової глобальної економічної кризи та інших негативних чинників [2]. В період переходу на постіндустріальну модель економіки, підприємства мають значну потребу у нових технологіях та оновленні основних фондів й пошук джерел фінансування стає найактуальнішим питанням для корпоративного сектора, а регулювання діяльності інституцій, які забезпечать таке фінансування, має стати пріоритетом держави. В сучасних умовах економічного розвитку механізм лізингу відіграє важливу роль у стимулюванні залучення інвестицій для придбання нових та оновлення існуючих виробничих фондів у всіх країнах світу [1]. Лізинг є фінансовим механізмом, який дозволяє підприємству, що має потребу в обладнанні, придбати необхідну техніку на умовах поступової сплати коштів за рахунок грошових потоків, генерованих використанням цього обладнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку фінансових інструментів в Україні лізинг привертає увагу багатьох іноземних та вітчизняних вчених, про це свідчить велика кількість публікацій на тему лізингу, його ефективності, адміністрування та нових змін, які пов'язані з вітчизняним законодавством. На теренах України можна назвати таких науковців, які займалися дослідженням цього фінансового інструменту: О. Березовська [3], О. Горбатенко [4], І. Кулиняк [5], Н. Подольчак [6] та інші. Проте певні

питання, пов'язані з особливостями ринку лізингових послуг, потребують постійного моніторингу.

Метою дослідження є оцінка ситуації, що склалась на ринку лізингових послуг та визначення проблем, які характерні для цього сегменту фінансового ринку.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування Активний розвиток економіки країни неможливий без розвитку її інфраструктури. Одним з головних елементів такої інфраструктури є основні засоби підприємств, установ, організацій. В Україні, за даними Державної служби статистики, на 1 січня 2016 року за первісною вартістю, налічувалося основних фондів на суму 7,641 млрд. грн., однак ступінь зносу основних фондів сягає 60,1% (табл. 1). Зауважимо, що починаючи з 2011 року вартість основних засобів не включає вартість основних засобів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а статистика за 2015 рік враховує зміни, що відбулись у зв'язку із прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 25.06.2014 № 200 «Про утворення публічного акціонерного товариства «Українська залізниця» [8] у частині передачі/надходження та оцінки основних засобів.

Таблиця 1

Вартість основних засобів у 2000–2015 роках

| | У фактичних цінах на кінець року, млн. грн. | | Ступінь зносу, % |
|---------------------|---|--------------------|------------------|
| | первісна (переоцінена) вартість | залишкова вартість | |
| 2000 | 828822 | 466448 | 43,7 |
| 2001 | 915477 | 503278 | 45,0 |
| 2002 | 964814 | 512235 | 47,2 |
| 2003 | 1026163 | 538837 | 48,0 |
| 2004 | 1141069 | 587453 | 49,3 |
| 2005 | 1276201 | 661565 | 49,0 |
| 2006 | 1568890 | 774503 | 51,5 |
| 2007 | 2047364 | 993346 | 52,6 |
| 2008 | 3149627 | 1251178 | 61,2 |
| 2009 | 3903714 | 1597416 | 60,0 |
| 2010 | 6648861 | 1731296 | 74,9 |
| 2011 ¹ | 7396952 | 1780059 | 75,9 |
| 2012 ¹ | 9148017 | 2135987 | 76,7 |
| 2013 ¹ | 10401324 | 2356962 | 77,3 |
| 2014 ¹ | 13752117 | 2274922 | 83,5 |
| 2015 ^{1,2} | 7641357 | 3047839 | 60,1 |

Джерело: [7]

Таким чином, залишкова вартість основних фондів на зазначену дату становила 3,047 млрд. грн. Слід зауважити, що найбільша вартість основних засобів сконцентрована у промисловості, так їх первісна вартість становила 3,843 млрд. грн., що складає 50,25% від вартості усіх основних засобів, однак у цій галузі спостерігається й найбільший ступінь зносу основних засобів, так в середньому по галузі ступінь зносу складає 76,9%.

Виходячи з наведених статистичних даних, можна зробити висновок, що українські підприємства, установи та організації працюють на морально та фізично-застарілих основних засобах і мають нагальну потребу в їх оновленні.

Підприємства можуть використовувати різні механізми оновлення основних засобів: застосовувати тезаврацію прибутку, залучати кошти власників або інвесторів, але зазвичай в Україні, підприємства залучають банківські кредити або можуть використовувати кошти лізингових компаній. Розглянемо більш детально останній інструмент, а саме лізинг.

Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг» [9], за договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника)

відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі).

Отже, лізинг – це особливий вид фінансової послуги, що відрізняється від кредиту. Клієнт, який вирішив використати цей сервіс, обирає необхідний йому товар (наприклад, комп'ютери, автомобіль або інші основні засоби), а також де його купити. Але купує не сам він, а посередник – лізингова компанія. Після цього вона передає придбане обладнання клієнту. Товар передається у тимчасове користування на обумовлений строк, за що клієнт регулярно платить. Після погашення певної суми майно переходить у власність замовника. Є й можливість повернути товар лізинговій компанії.

Перевагами лізингу для лізингоодержувача є [10, с. 43]:

- більш прості схеми забезпечення виконання зобов'язань, оскільки майно, яке передається у лізинг, є водночас і заставою – з цієї причини лізингодавці менш вимогливі до попередньої кредитної історії лізингоодержувача; це дозволяє новоствореним та малим підприємствам отримувати лізингове фінансування легше, ніж банківські кредити;

- лізинг не обмежує можливості підприємства в отриманні кредитів, оскільки не вноситься до кредитної історії;

- лізинг є однією з найбільш доступних форм довгострокового фінансування для отримання техніки. Лізингодавці звичайно спеціалізуються на певних видах обладнання, а це дозволяє їм залучати кредити від виробників обладнання або мати доступ до іноземних ринків капіталу, беручи на себе частину кредитного ризику при наданні лізингового майна;

- гнучкість платежів – платежі за договором лізингу можна побудувати у відповідності до очікуваного грошового потоку лізингоодержувача.

Для лізингодавця переваги лізингу можуть бути наступні:

- менші ризики порівняно із кредитами, оскільки майно, що є предметом лізингу, одночасно виступає забезпеченням виконання зобов'язань за договором, а позичені кошти лізингоодержувачі використовують за цільовим призначенням;

- менш жорстке регулювання та сприятливий податковий режим (зокрема, в багатьох країнах при операціях лізингу застосовують прискорену амортизацію, яка зменшує базу оподаткування).

Надавати лізингові послуги в Україні можуть юридичні особи (лізингодавці) та фінансові компанії, які внесені в реєстр фінансових установ, однак вплив останніх на ринок лізингових послуг в Україні є незначним, тому не розглядається у даній статті.

В Україні на сьогодні лізинг не набув активного розповсюдження, незважаючи на щорічне збільшення кількості юридичних осіб – лізингодавців (табл. 2), вартість договорів фінансового лізингу у останні роки зменшується. Так, загальна кількість юридичних осіб – лізингодавців зросла у період за 30.06.2014р. по 30.06.2016р. з 255 до 272, тобто більш ніж на 8%, у той же час, вартість діючих договорів фінансового лізингу зменшилась більш ніж на 140% з 59 445,2 млн. грн. до 24 755,1 млн. грн., що у структурі ВВП складає 3,79% та 1,09% відповідно. Зменшилась і кількість діючих договорів фінансового лізингу на 34% з 26 237 од. до 19 530 од. Слід зауважити, що вартість договорів укладених за аналізований період залишається на рівні 3 431-4 089 млн. грн., отже, можна зробити висновок, що таке різке падіння вартості діючих договорів фінансового лізингу стало можливим через значний економічний спад в Україні у зазначений період та відсутність фінансових можливостей у лізингодавців пролонговувати договори фінансового лізингу.

Якщо проаналізувати структуру лізингових операцій (табл. 3), то можна зробити висновки, що найбільша частка припадає на дві галузі – транспорт та сільське господарство, так їх сукупна частка на 30.06.2015 становила 78,5%. У наступному році, коли відбулося

скорочення лізингових операції, скоротилася й частка вищезазначених галузей на 19,6 пунктів до 58.9%.

Таблиця 2

Динаміка діяльності лізингодавців в Україні

| Показник | Станом на 30.06.2014р. | Станом на 30.06.2015р. | Станом на 30.06.2016р. | Темпи приросту, % | |
|--|------------------------|------------------------|------------------------|---------------------------|---------------------------|
| | | | | 30.06.2015/ 30.06.2014 | 30.06.2016/ 30.06.2015 |
| Кількість юридичних осіб-лізингодавців | 255 | 267 | 272 | 4,7 | 1,9 |
| Вартість діючих договорів фінансового лізингу, (млн.грн.) | 59 445,2 | 56 138,5 | 24 755,1 | -5,6 | -55,9 |
| Кількість діючих договорів фінансового лізингу (од.) | 26 237 | 23 880 | 19 530 | -9 | -18,2 |
| Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (млн. грн.) | 3 431,5 | 3 210,8 | 4 089,0 | -6,4 | 27,4 |
| Кількість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період (од.) | 3 740 | 1 493 | 5 693 | -60,1 | 281,3 |

Джерело: [11]

Таблиця 3

Динаміка вартості договорів фінансового лізингу за галузями, млн. грн.

| Назва галузі | Станом на 30.06.2015 р. | Частка, % | Станом на 30.06.2016 р. | Частка, % | Темпи приросту (30.06.2016/30.06.2015) | |
|-------------------------------|-------------------------|---------------|-------------------------|---------------|--|--------------|
| | | | | | Абсолютний | % |
| Будівництво | 1587,1 | 2,8 | 1224,9 | 4,9 | -362,2 | -22,8 |
| Добувна промисловість | 1724,3 | 3,1 | 1776,3 | 7,1 | 52 | 3,0 |
| Легка промисловість | 58,4 | 0,1 | 33,1 | 0,1 | -25,3 | -43,3 |
| Машинобудування | 320,3 | 0,6 | 344,8 | 1,4 | 24,6 | 7,7 |
| Металургія | 139,1 | 0,2 | 88,6 | 0,4 | -50,5 | -36,3 |
| Сільське господарство | 8783,0 | 15,6 | 6766,4 | 27,1 | -2016,6 | -23,0 |
| Сфера послуг | 1090,4 | 1,9 | 1005,5 | 4,0 | -84,9 | -7,8 |
| Транспорт | 35291,8 | 62,9 | 7952,4 | 31,8 | -27339,4 | -77,5 |
| Харчова промисловість | 878,3 | 1,6 | 566,8 | 2,3 | -311,5 | -35,5 |
| Хімічна промисловість | 138,2 | 0,2 | 132,3 | 0,5 | -5,9 | -4,3 |
| Медичне обслуговування | 27,4 | 0,0 | 20,5 | 0,1 | -6,9 | -25,2 |
| Комп'ютерна та телеком. сфера | 13,1 | 0,0 | 49,0 | 0,2 | 35,9 | 274,0 |
| Переробна промисловість | 115,7 | 0,2 | 66, | 0,3 | -49,6 | -42,9 |
| Інше | 5971,5 | 10,6 | 4970,8 | 19,9 | -1000,7 | -16,8 |
| ВСЬОГО | 56138,5 | 100,00 | 24997,3 | 100,00 | -31141,0 | -55,5 |

Джерело: [11]

Серед основних проблем, які стримують розвиток лізингових операцій в Україні, на наш погляд, можна виділити:

- підприємства-виробники об'єктів лізингу мають обмежений доступ до лізингового ринку;
- обмежений доступ лізингодавців до світових фінансових ринків, що спричиняє високу вартість лізингових продуктів;
- неврегульованість проблеми ПДВ при вилученні предмету лізингу у боржника;
- неузгодженість нормативної бази для врегулювання відносин на ринку лізингу;
- відсутність державних програм стимулювання розвитку лізингових послуг, як джерела оновлення основних фондів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідивши сучасний стан ринку лізингових послуг в Україні, можна зробити висновок, що лізинг є перспективним напрямом діяльності та має значний потенціал розвитку, адже основні фонди України значно зношені. Однак, на сьогодні, лізинг не набув популярності в Україні через ряд причин, таких як законодавча неврегульованість податкових аспектів, відсутність фінансових можливостей у лізингових компаній, через важкість доступу до світових фінансових ринків, низький рівень фінансової грамотності керівників підприємств. У подальших дослідженнях науковцям, на нашу думку, слід приділяти увагу механізмам активізації лізингового ринку в Україні через зміни законодавства та популяризації цього інструменту в Україні.

References

1. Sitash T. D. Lizynh yak forma aktyvizatsii investytsiinoi diialnosti pidpriemstv / T. D. Sitash // Molodizhnyi ekonomichni daidzhest [Elektronnyi resurs] : nauk. elektr. zhurn. / M-vo osvity i nauky Ukrainy, DVNZ «Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana», Nauk. studentske t-vo ; redkol.: O. I. Oleksiuk (holova) [ta in.]. — Elektron. tekst. dani. — Kyiv : KNEU, 2015. — № 2–3. — S. 112–117. — Nazva z tytul. ekranu.
2. Lopatovskyi V. H. Osoblyvosti ta perspektyvy rozvytku lizynhovykh operatsii v Ukraini / V.H. Lopatovskyi, N. O. Kaminska // Visnyk Lvivskoho derzhavnoho instytutu novitnikh tekhnologii ta upravlinnia im. V. Chornovola. Aktualni problemy rynkovoï ekonomiky. — 2009. — № 7. — S. 128-134.
3. Berezovska O.R. Vyznachennia sutnosti lizynhu ta otsinka yoho vykorystannia v ekonomitsi Ukrainy [Tekst] / O.R. Berezovska // Innovatsiina ekonomika. — 2012. - №3.- S.183-189
4. Horbatenko O.A. Problemy ta perspektyvy rozvytku lizynhovykh vidnosyn v Ukraini [Tekst] / O.A. Horbatenko // Finansy Ukrainy. — 2011. -№13. — S.123 – 126
5. Kulyniak I.Ia. Problemy rozvytku lizynhovykh poslug v Ukraini [Tekst] / I.Ia. Kulyniak // Ekonomika APK. — 2011. - №4. — S. 45-51
6. Podolchak N. I. Innovatsiina funktsiia lizynhu [Tekst] / N. I. Podolchak, L. I. Semen // Upravlinnia innovatsiinym protsesom v Ukraini: problemy, perspektyvy, ryzyky : tezy dop. III Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Lviv, 20-21 trav. 2010 r.) : do 65-richchia kaf. menedzh. orh. / Nats. un-t «Lviv. politekhnika» [ta in.]. — L. : Vyd-vo Nats. un-tu «Lviv. politekhnika», 2010.

Література

1. Сіташ Т. Д. Лізинг як форма активізації інвестиційної діяльності підприємств / Т. Д. Сіташ // Молодіжний економічний дайджест [Електронний ресурс] : наук. електр. журн. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», Наук. студентське т-во ; редкол.: О. І. Олексюк (голова) [та ін.]. — Електрон. текст. дані. — Київ : КНЕУ, 2015. — № 2–3. — С. 112–117. — Назва з титул. екрану.
2. Лопатовський В. Г. Особливості та перспективи розвитку лізингових операцій в Україні / В.Г. Лопатовський, Н. О. Камінська // Вісник Львівського державного інституту новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола. Актуальні проблеми ринкової економіки. — 2009. — № 7. — С. 128-134.
3. Березовська О.Р. Визначення сутності лізингу та оцінка його використання в економіці України [Текст] / О.Р. Березовська // Інноваційна економіка. — 2012. - №3.- С.183-189.
4. Горбатенко О.А. Проблеми та перспективи розвитку лізингових відносин в Україні [Текст] / О.А. Горбатенко // Фінанси України. — 2011. -№13. — С.123 – 126
5. Кулиняк І.Я. Проблеми розвитку лізингових послуг в Україні [Текст] / І.Я. Кулиняк // Економіка АПК. — 2011. - №4. — С. 45-51
6. Подольчак Н. І. Інноваційна функція лізингу [Текст] / Н. І. Подольчак, Л. І. Семен // Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризику : тези доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 20-21 трав. 2010 р.) : до 65-річчя каф. менедж. орг. / Нац. ун-т «Львів. політехніка» [та ін.]. — Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львів.

- S. 357 – 358

7. Veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystyky [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.06.2014 № 200 «Pro utvorennia publichnoho aktsionernoho tovarystva «Ukrainska zaliznytsia» [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/200-2014-%D0%BF/page>

9. Zakon Ukrainy «Pro finansovy lizynh». — Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). — 1998. — N 16, st.68) (Iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonom N 394-XIV (394-14) vid 14.01.99, VVR, 1999, N 9-10, st.67) (V redaktsii Zakonu N 1381-IV (1381-15) vid 11.12.2003, VVR, 2004, N 15, st.231).

10. Ovcharenko T. Finansovy lizynh yak forma zaluchennia investytsiinykh resursiv na pidpriemstvakh / T.Ovcharenko // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika. — 2011. — №123. — S.41 – 44.

11. Pidsumky diialnosti finansovykh kompanii, lombardiv ta yurydychnykh osib (lizehodavtsiv) za I pivrichchia 2016 roku / Natsionalna komisiiia, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <https://nfp.gov.ua>.

політехніка», 2010. - С. 357 – 358

7. Веб-сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.06.2014 № 200 «Про утворення публічного акціонерного товариства «Українська залізниця» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/200-2014-%D0%BF/page>

9. Закон України «Про фінансовий лізинг». — Відомості Верховної Ради (ВВР). — 1998. — N 16, ст.68) (Із змінами, внесеними згідно із Законом N 394-XIV (394-14) від 14.01.99, ВВР, 1999, N 9-10, ст.67) (В редакції Закону N 1381-IV (1381-15) від 11.12.2003, ВВР, 2004, N 15, ст.231).

10. Овчаренко Т. Фінансовий лізинг як форма залучення інвестиційних ресурсів на підприємствах / Т.Овчаренко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. — 2011. — №123. — С.41 – 44.

11. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за I півріччя 2016 року / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://nfp.gov.ua>.